

УДК 37.035

Муромець В.Г.

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У КОНТЕКСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ

В останній час у сучасному суспільстві спостерігається посилення та активізація уваги до проблем толерантності, що зумовлено багатьма факторами, про що й піде мова у даній статті.

Зацікавленість до проблем толерантності у свій час виявляли такі провідні науковці як А.Асмолов, Н.Боритко, Б.Вульф, П.Комогоров, М.Марон, З.Гасанова, В.Лекторський, О.Клепцова, Л.Скворцов, А.Погодіна та ін.

В умовах оновлення суспільства й освіти пріоритетним стає самовизначення педагога за особистісно-міжособистісною характеристикою, адже на сьогодні педагог повинен цілком усвідомлювати, що успішність його професійної діяльності залежить ще й від міжособистісних контактів з учнями, студентами, вихованцями тощо. Пріоритети виховної, розвивальної діяльності вчителя дозволили визначити певні характеристики без яких неможлива сьогодні професійна культура педагога.

Наприклад, зараз якщо гуманізація та гуманітаризація освіти сприймається як реальність, то навчання, виховання та розвиток - як єдиний процес. У такому випадку виховний простір можна віднести й до освітнього простору в цілому. Так позиція педагога, як вихователя, допомагає усвідомити новий напрям педагогічної науки - педагогіки взаємодії, у межах якої ведеться пошук перспективних форм та різноманітних методів навчання, що цілком відповідають актуальності не тільки суспільного розвитку, а ще й особистісного, що заснований на суб'єкт-суб'єктному характері взаємодії між всіма учасниками виховного процесу.

Розглядаючи дану проблему не можна не згадати видатного педагога- гуманіста В.Сухомлинського, сутність педагогічної системи якого полягала у всебічній актуалізації можливостей педагогічного процесу на основі непорушної єдності навчального та виховного начал, розвитку взаємодії педагогічного й учнівського колективів, створення сприятливого тла взаємодії, що допомагало гармонійному розвитку всього колективу і кожного учня, а учень у цьому випадку виступає об'єктом педагогічного впливу.

Звертаючи увагу на значущість комунікативної культури педагога, педагог В.Кан-Калік виділяє у структурі процесу навчання дві підсистеми: дидактичну (змістовну) та комунікативну (формууювальну) [3, с. 25].

На його думку, якщо не враховується комунікативний аспект, успіху у навчальній діяльності досягти досить важко. У процесі організації навчальної діяльності комунікативна підсистема виступає як професійно значущий компонент, тому кожний дидактичний компонент має бути забезпечений комунікативним компонентом. Таким чином і навчання, і виховання, і розвиток учнів вимагають перебудови особистісної позиції педагога однаковою мірою, і завдання гуманізації освітнього простору можуть реалізуватися як у навчальній, так і виховній діяльності.

У сучасних умовах комунікативна культура практично незначуща, якщо вона не підкріплена високими духовними особистими якостями самого педагога, його моральною зрілістю. Звичайно не можна не визнати той факт, що саме на цьому шляху педагог отримує впливовість неформального лідера, саме на цьому шляху протікає становлення його професійної педагогічної культури.

Цілісному, концептуально побудованому осмисленню комунікативної культури передували дослідження педагогів, психологів, соціологів, філософів, присвячені вивченню особистості та комунікативно-інформаційного підходу до даної категорії.

У сучасному науково-педагогічному інформаційному просторі представлені різні підходи до тлумачення даного поняття: так з методологічної точки зору його розглядали О.Бондаревська, Н.Кузьміна, В.Сластьонін, Г.Щукіна та ін.; з психологічної точки зору Б.Ананьєв, Р.Андрєєва, І. Котова, О.Леонтьєв та ін.; із соціологічної - Т.Дрідзе, С.Самигін та ін.; з лінгвістичної - Б. Головін, Н. Кохтерев. Як наголошує вчена Н. Кузьміна, що для виявлення суті комунікативної культури педагога необхідний детальний аналіз поняття «спілкування»: по-перше, спілкування - це не просто обмін або рух інформації, саме тут мається на увазі відносини двох індивідів, кожен з яких виступає активним суб'єктом [4, с. 59].

На думку С.Батракової комунікація може бути представлена як інтерсуб'єктний процес та як суб'єкт-суб'єктні відношення активного обміну інформацією, в ході якого буде спільно досягнутий предмет спілкування, а як обмін інформацією передбачається взаємовплив суб'єктів, тобто припускається психологічна взаємодія на поведінку партнера з метою його зміни [1, с. 11].

Отже, формування комунікативного впливу можливе лише тоді, коли суб'єкти володіють єдиною або схожою системою кодування і декодування, тобто тоді, коли вони говорять однією мовою, коли знаки та закріплені за ними значення відомі всім суб'єктам та коли для спілкування характерні комунікативні бар'єри, що носять соціальний або психологічний характер. З одного боку, це різне світовідчуження, світобачення, що породжує різну інтерпретацію одних і тих же понять, а з іншого боку ці ж бар'єри можуть носити певний психологічний характер внаслідок індивідуальних особливостей особистості (соромливість, скритність, недовір'я, несумісність та ін.).

Звернемося тепер до проблеми педагогічного спілкування, яке одночасно реалізує комунікативну, перцептивну та інтерактивну функції, використовуючи при цьому всю сукупність вербальних, образотворчих, символічних та кінетичних засобів. За функціями спілкування буває контактне і дистанційне, інформаційне, спонукальне, координаційне, таке, що встановлює відносини взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу, а характеризується воно подвійною спрямованістю, інформативністю, високим ступенем репрезентативності. Таке спілкування утворює специфічний синтез усіх головних характеристик, що виражається у новому якісному змісті та визначається характером взаємодії суб'єктів освітньо - виховного процесу. До структурних компонентів з даної проблеми зверталися такі вчені як Ю.Бавовна (особистісно-професійна індивідуальність вчителя); Г.Качан (особистісно-педагогічна саморегуляція вчителя); Л.Заніна (гуманна педагогічна позиція вчителя) та ін.

Творчий пошук та реалізація їх на практиці у цьому напрямку дослідження детермінований необхідністю вирішенню ряду проблем, характерних для сучасної вищої школи щодо проблем професійної підготовки майбутніх вчителів на засадах формування комунікативної толерантності. Також існує проблема, щодо відсутності реальної практики конструювання педагогічного процесу як засобу розвитку комунікативної культури та толерантності майбутнього вчителя та між вимогами державного освітнього стандарту до розвитку у майбутніх фахівців професійної комунікативної культури та комунікативної толерантності.

Отже, з усього вище зазначеного можна зробити висновок, що провідні характеристики майбутнього вчителя повинні виявлятися саме у спілкуванні та толерантності між вчителем та учнями, між вчителем та батьками, між вчителем колегами та керівниками за спільною діяльністю. Це не випадково адже специфіка професійної діяльності вчителя полягає саме у спілкуванні та саме від її культури та толерантності використання цих основних засобів педагогічної діяльності залежить і професійна культура педагога.

Таким чином, одним з перспективних напрямів розвитку професійної культури педагога у сучасних умовах стає розвиток культури та толерантності у педагогічному спілкуванні та комунікативної культури в цілому.

Література:

1. Батракова С.Н. Основы профессионального педагогического общения.- Ярославль, 1989.- С. 10-15.
2. Ильин Е.Н. Искусство общения.- М., 1989.- С. 34-39.
3. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении.- М., 1987.
4. Кузьмина Н.В. Способности, одаренность и талант учителя.- Л., 1995.- С. 56-64.

УДК 371.134:51

Панішева О.В.

ФОРМУВАННЯ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ, НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ У ГУМАНІТАРНОМУ КЛАСІ

Сучасна освіта України активно реформується. Одним з напрямів реформування освіти є впровадження профільного навчання.

В Концепції профільного навчання однією з вирішальних умов її реалізації названо кадрове забезпечення. «З цією метою потрібно у вищих навчальних закладах педагогічного профілю передбачити підготовку педагогічних кадрів з урахуванням потреб профільної школи»[3].

Зупинимось на підготовці до роботи в умовах профільного навчання вчителів математики. Майбутньому вчителю математики доведеться викладати як у профільних математичних, так і у загальноосвітніх та гуманітарних класах. Дослідники погоджуються з тим, що викладання математики у математичному та гуманітарному класі повинно бути різним. Успішність такого викладання залежить від того, наскільки у студентів будуть сформовані професійні якості, необхідні для відповідної діяльності. Традиційно вивчення професійних якостей пов'язується з вивченням якостей особистості. У своїй статті спробуємо окреслити ті якості особистості, які необхідно формувати та розвивати у майбутніх вчителів математики для успішної роботи останніх у гуманітарному класі, шляхи перетворення особистості студента в особистість вчителя-професіонала, який зможе розв'язувати найрізноманітніші завдання, пов'язані з навчанням школярів у класах гуманітарного профілю.

Проблемі розвитку професійних якостей особистості вчителя присвятили свої дослідження такі педагоги, як Афанасьєв А.О., Пометун О.І., Гончаренко С.У., Мітіна Л.М., Шадриков В.Д., Сластьонін В.А., Крутецький В.А. та інші.

Дослідження свідчать, що в структурі професійної педагогічної діяльності важливу роль відіграє система професійних знань, форм і видів педагогічної діяльності, особливості особистості.

Структурно-ієрархічна модель особистості вчителя детально розроблена Мітіною Л.М. Особистість вчителя, як вважає Лариса Максимівна, розвивається і формується в системі суспільних відношень, в залежності від умов його життя і діяльності, і перш за все в процесі педагогічної діяльності і педагогічного спілкування, і кожна зі сфер праці вчителя висуває особливі вимоги до особистісних якостей вчителя.

Інтереси підготовки майбутніх учителів математики до роботи у гуманітарних класах вимагають чіткого з'ясування того, до чого вони повинні прагнути. З цієї метою розробляється професіограма вчителя. Професіограма є орієнтиром готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності. Дослідники включають у професіограму різні компоненти. Так, Сластьонін В.А.[8] у професіограму включив властивості та характеристики особистості вчителя, вимоги до психолого-педагогічної підготовки вчителя, обсяг і склад спеціальної підготовки, зміст методичної підготовки. Ми ж обмежимо загальну професіограму вчителя та розглянемо лише ті вимоги, які висуває до формування особистості вчителя математики необхідність роботи в умовах профільної старшої школи, зокрема, в гуманітарних класах.